

I. PROBLEMY WSPÓŁCZESNEJ PEDAGOGIKI

KAZIMIERZ DENEK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

W STRONĘ SZKOŁY JUTRA¹

ABSTRACT. Denek Kazimierz, *W stronę szkoły jutra* [Towards the school of tomorrow], „Neodidagmata” 27/28, Poznań 2005, Adam Mickiewicz University Press, pp. 3-13. ISBN 83-232-1602-9. ISSN 0077-653X.

The school of tomorrow is an institution of creative and exploratory education, versatile activity of students, it leads their tutees towards communal and social life. It supports students' active part in various forms of social activities and it also provides each student with individual care. The school of tomorrow supports students' personal change and satisfies their needs. It teaches young people the art of listening to others, conversing, debating and taking responsible decisions. It motivates to initiatives, ideas and actions. The school hosts a nice climate, respect, friendliness, smile, kindness, and good sense of humor in relations: faculty – students – parents.

The school in question shapes patriotism in students. One may say the school is developed in terms of civilization, it is wise and friendly towards the participants of the educational process. It equips students with key competences. It concentrates its educational and pedagogical activeness on the realization of 3 European strategic objectives and their 13 subsequent tasks.

Kazimierz Denek, Zakład Dydaktyki Ogólnej, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, ul. Szamarzewskiego 89, 60-568 Poznań, Polska – Poland

Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN wśród najważniejszych wyzwań, przed którymi staje nasz kraj, wymienia edukację. Traktuje ją jako główny czynnik sprawczy rozwoju Polski i głębokich przemian cywilizacyjnych (Kuźnicki, 2004). Ze względu na rolę edukacji w tych procesach mówi się o obecnym stuleciu jako wieku lub społeczeństwie wiedzy (Denek, 2000; Konarzewski, 2003).

Podstawą wieku wiedzy jest dobra edukacja ze szkołą na czele (Denek, 2005). Niestety, jeszcze nią nie dysponujemy. Za względu na perspektywę

¹ Treść wykładu wygłoszonego na inauguracji roku akademickiego 2005/2006 w Wyższej Szkole Humanistycznej w Lesznie (Leszno, 4 października 2005 roku).

jej osiągnięcia określamy ją szkołą jutra (dobrą szkołą). Kształtowaniu jej oblicza służą m.in. corocznie organizowane od 1994 roku z inicjatywy i pod kierownictwem autora tego tekstu Tatrzańskie Seminaria Naukowe „Edukacja jutra”. Ich uczestnicy szukają nowych, konkretnych rozwiązań problemów stojących przed edukacją i naukami o niej. Starają się spojrzeć na nie rozlegle, głęboko, wielopłaszczyznowo i wieloaspektowo. Zastanawiają się, co trzeba poprawić w polskim systemie edukacji, co rozwijać, a z czego zrezygnować.

Plon Tatrzańskich Seminariów Naukowych „Edukacja jutra” znalazł odzwierciedlenie w postaci 12 obszernych tomów. Stanowią one mozaikę problemów, zagadnień i tematów kształcenia i wychowania. Nie pretendują jednak do rangi kompendium podręcznikowego edukacji i nauk o niej. W sumie dają zarys teorii oraz praktyki kształcenia i wychowania, jakie chcielibyśmy mieć w naszym kraju. Nie znajdzie się w nich konkretnego modelu edukacji. Jest to konstrukcja ażurowa, z wieloma miejscami dopiero do wypełnienia. Jednak tak niepełny kształt, fragmentaryczny rys koncepcji kształcenia i wychowania może zainspirować i ukierunkować działania ku dobrej szkole.

PYTANIA O SZKOŁĘ JUTRA

Wyczerpujące odpowiedzi na pytanie, co to jest szkoła jutra, wymagałyby dłuższej wypowiedzi. Ograniczone ramy artykułu pozwalają na tezę, a nawet zasygnalizowane tylko ujęcie niektórych kwestii wynikających z jego tytułu i odwołanie się do publikacji, w których znaleźć można rozwinięcie podjętych tu wątków (Denek, 2005). Propozycje z tego zakresu przypominają suto zastawiony stół dla smakoszy nieco już obeznanych z różnorodnością dań, a jednocześnie dla tych, którzy lubią być zaskakiwani i nie wahają się eksperymentować. Dla gotowych na to, co nowe, czeka kolejne wyzwanie.

Czy szkoła jutra jest tą, która koncentruje się na kształceniu najlepszych, czy kładzie nacisk na podnoszenie poziomu uczniów średnich? Czy ma ona przekazywać abstrakcyjną wiedzę, czy też konkretne umiejętności, przydatne w codziennym życiu? Warto też pytać, czy „lepszą” szkoła to taka, która doskonale trafia w zamówienie rynkowe i produkcje pożądanych specjalistów, a nie bezrobotnych? Może jest nią szkoła, która swą misję widzi w przekazywaniu uczniom pewnego kodu kulturowego?

Warto też rozstrzygnąć, czy dobra szkoła to taka, która redukuje stres i czyni wszystko, żeby uczeń widział w niej instytucję przyjazną i sympatyczną? Niestety, milcząco zakłada się w niej, że głównym źródłem stresu są w szkole nauczyciele. Tymczasem jest nim zazwyczaj, naturalne u każdego ambitnego ucznia, poczucie odpowiedzialności za stan własnej wiedzy.

Aby odpowiedzieć na te pytania, trzeba porozumieć się co do tego, czego oczekuje się od szkoły i jakie stawia się jej cele. Twórcy reformy widzą lepszą szkołę jako instytucję publiczną. Ma ona przygotować uczniów do roli obywateli państwa demokratycznego, którego gospodarka opiera się na prawach wolnego rynku. W tym kontekście podstawowego znaczenia nabiera rozwijanie u uczniów umiejętności praktycznych. Nieporozumieniem jest zakładanie, że to może odbywać się kosztem rzetelnej, pogłębionej wiedzy. Kształtowanie umiejętności poza wiedzą jest iluzją (Skrzypczak, Przyszczykowski, Jankowski, 2003).

PRÓBY ODPOWIEDZI NA PYTANIA O SZKOŁĘ JUTRA

Szkoła jutra jest miejscem, w którym zdobywa się wiedzę i doświadczenie życiowe, stawia pewne kroki w dorosłość, nawiązuje pierwsze przyjaźnie i miłości, dokonuje konfrontacji ze światem, weryfikacji swoich poglądów. Nie może w niej być miejsca na ogłupianie i „upupianie” uczniów (Gombrowicz, 1938).

W szkole tej przywiązuje się dużą wagę do tego, aby uczestnicy procesu kształcenia (zwłaszcza nauczyciele i uczniowie) na co dzień zadawali sobie i odpowiadali w sposób świadomy na takie pytania, jak: kogo kształcimy (uczniowie); kto kształci (nauczyciele); po co to czynią (wartości i cele); za pomocą czego kształci (media dydaktyczne); kiedy i jak długo trwa kształcenie (struktura organizacyjna edukacji); gdzie odbywa się kształcenie (w szkole i poza ławką szkolną); jak ocenia się jakość pracy szkoły i postępy uczniów w nauce (badanie efektywności aktywności szkoły, poznawanie, kontrola i ewaluacja wyników, które uzyskują uczestnicy procesu kształcenia). Widać w niej troskę lub brak uczestników procesu kształcenia o jego wysoką jakość (Zajac, 2001).

Szkoła jutra jest placówką edukacji twórczej, poszukującej, aktywnej i wielostronnej pracy uczniów; wprowadzającą podopiecznych w życie zbiorowe i społeczne; sprzyjającą możliwości czynnego uczestniczenia wychowanków w całokształcie różnorodnej działalności oraz zapewniającej im miejsce na indywidualne traktowanie każdego z nich.

Z szkołą tą wiążą się tradycje, zwyczaje, które dowartościują i wyróżniają młodzież. Składają się one na dumę lokalną szkoły i jej historię stworzoną przez dokonania, opowieści, wspomnienia, pamięć absolwentów, ich rodziców i nauczycieli oraz legendę.

Szkoła jutra nie może nie uczyć młodzieży sztuki słuchania innych, prowadzenia rozmów, dyskusji i dialogu, podejmowania odpowiedzialnych decyzji, motywować ją do inicjatyw, pomysłów i działania. Panuje w

niej miła atmosfera, szacunek, sympatia, uśmiech, życzliwość, poczucie humoru w relacjach grona pedagogicznego, uczniowie – ich rówieśnicy, uczniowie – nauczyciele (Zięba, 2005).

Wyposaża ona uczniów w kompetencje kluczowe. Składają się na nie umiejętności i postawy. Mają one zagwarantować rozwój uzdolnień, uczestnictwo w postępie, przyczynić się do podnoszenia jakości życia, podejmowania świadomych decyzji i przygotować do ustawicznego kształcenia się. Problematyka kompetencji kluczowych jest przedmiotem dyskusów w Unii Europejskiej i jej poszczególnych członków.

Kompetencje kluczowe obejmują: umiejętności niezbędne, stanowiące podstawę dalszej nauki (czytanie, pisanie i rachowanie); kompetencje między przedmiotowe, w skład których wchodzi umiejętności istotne dla funkcjonowania we współczesnym świecie (czytanie ze zrozumieniem i myślenie matematyczne); kompetencje przekrojowe, niezależne od przedmiotu nauczania. Zalicza się do nich umiejętność: komunikacji, rozwiązywania problemów, logicznego myślenia, przywództwa, kreatywności, motywacji i pracy w zespole, uczenia się; postawy (związane są one z kompetencjami osobistymi w postaci: ciekawości poznawczej, motywacji, kreatywności, uczciwości, entuzjazmu, poczucia własnej wartości, odpowiedzialności, wytrwałości); umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacji, komunikacji (ICT) (Strykowski, 2003), z komputerem (Kozielska, 2003) i Internetem na czele w zakresie wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania danych (Jurkiewicz, 2005).

Szkoła jutra w swym codziennym, trudnym siewie stara się być placówką dynamiczną i nowoczesną, szybko reagującą na zmieniającą się rzeczywistość, zwracającą uwagę na wybitnych uczniów, wspierającą tych, którzy uczą się najsłabiej. Ma to być szkoła odpowiedzialna za: wielostronny rozwój osobowości swych uczniów (Branden, 1999); zaszczepiająca w umysłach i sercach swych uczniów odpowiedzialność za: „poziom świadomości, który wnoszą do swojego działania; swoje wybory, decyzje i czyny; realizację swoich pragnień; swoje przekonania, wartości, którymi się kierują w życiu; to, jak organizują i spędzają swój czas wolny; dobór przyjaciół i znajomych; sposób, w jaki postępują z innymi ludźmi; to, co robią ze swoimi emocjami i uczuciami; swoje szczęście; swoje życie i pomyślność” (Kozicka, 2004, s. 36).

Stwarza ona swoim uczniom sytuacje dydaktyczne sprzyjające rozwijaniu myślenia i inteligencji. Chodzi o myślenie analityczne, twórcze i praktyczne. Pierwsze z nich związane jest z analizą, osądem, porównywaniem i opiniowaniem, badaniem, ewaluacją. Myślenie twórcze wiąże się z odkrywaniem, produkowaniem, tworzeniem, wyobrażaniem, dostrzeganiem, formułowaniem i rozwiązywaniem problemów. Z kolei myślenie praktyczne po-

lega na zastosowaniu, używaniu i wprowadzaniu w życie pomysłów. Umiejętność uruchamiania ich w zależności od charakteru treści dydaktycznej zwiększa efektywność kształcenia (Sternberg, Spear-Swerling, 2003). Natomiast inteligencja oznacza poprawę myślenia na analityczny, twórczy i praktyczny sposób. Tymczasem żaden z nich nie jest lepszy od pozostałych.

Szkoła jutra traktuje wychowanie jako wydobywanie i wyzwalanie w uczniu – przez inspirację i zachętę – wszystkiego, co w nim najlepsze oraz na pomocy w przezwyciężaniu wad i słabości. Panuje w niej atmosfera przyjaźni i zrozumienia oraz serdeczności i zaufania między uczestnikami procesu kształcenia (Łobocki, 2004).

Jakimi cechami charakteryzuje się szkoła oczekiwana przez nauczycieli, uczniów, ich rodziców i społeczeństwo? Ma to być dobra szkoła. Jest nią ta, która: stymuluje rozwój dzieci i młodzieży, aktywizuje młode pokolenie, przygotowuje je do funkcjonowania w realiach gospodarki rynkowej; uczy współpracy i porozumienia, bo to one zapobiegają powstawaniu frustracji, agresji, ucieczkom w uzależnienia; wprowadza w trudny świat przeżyć dzieci i młodzieży, pomaga zrozumieć i ulepszać relacje z rodzicami, przyjaciółmi i partnerami; buduje u młodych harmonię, kulturę i wrażliwość na prawdę, piękno, miłość; uczy jak pięknie żyć; zapoznaje z technikami kierowania sobą; uczy skutecznego uczenia się i zapamiętywania, efektywnego czytania, notowania i radzenia sobie ze stresem; uczy jak należy się uczyć, doskonalić, dokonywać samokontroli; samooceny i samodzielności; postępować w życiu.

Szkoła jutra to najbardziej korzystne środowisko społeczne rozwoju dzieci i osób wokół niej skupionych. Przygotowuje ona uczniów do współuczestnictwa obywatelskiego w życiu społeczności, aby rozbudzić w nich świadomość, na czym polega istota demokratycznego rządzenia gminą, powiatem, województwem, krajem. W szkole tej uczniowie mają prawo do wyrażania swoich opinii i współdecydowania o jej losach, są sobą (kimś), a odwieczne *uczę się, bo muszę* ustępuje miejsca *uczę się, bo chcę*. Natomiast zachodzące w niej relacje: uczniowie – nauczyciel oparte są na szacunku i dialogu, a hierarchię zastępuje partnerstwo.

Dobra szkoła „dostosowuje strategię nauczania do stylów uczenia się i tworzy okazje do rozwijania wszystkich typów inteligencji” (Karpińska, 2005, s. 30-31).

Spotykane na co dzień: konkurencyjność, nieustanne konfrontowanie z innymi, potrzeba udowadniania własnej wartości na każdym kroku zmuszająca do pokonywania nieśmiałości, stresu, uzbrajania się w odporność na przeciwności, mierzenia się z wyzwaniem wskazują na konieczność zwracania większej uwagi na kształtowanie u uczniów takich właściwości, jak:

pewność siebie, przedsiębiorczość, przebojowość, umiejętność błyskotliwego prezentowania swoich zalet.

Aktywność dydaktyczno-wychowawcza szkoły jutra orientuje się na realizacji następującej listy europejskich celów strategicznych i podporządkowanych im zadań:

I. Poprawa jakości i efektywności systemów edukacji w Unii Europejskiej:

1. Podniesienie jakości kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli i osób prowadzących szkolenia;
2. Rozwijanie kompetencji i umiejętności potrzebnych dla społeczeństwa wiedzy;
3. Zapewnienie powszechnego dostępu do technologii informacyjno-komunikacyjnych;
4. Zwiększenie rekrutacji w dziedzinach nauk ścisłych i technicznych;
5. Optymalne wykorzystanie zasobów.

II. Ułatwianie powszechnego dostępu do systemów edukacji:

1. Tworzenie otwartego środowiska edukacyjnego;
2. Uatrakcyjnienie procesu kształcenia;
3. Wspieranie aktywności obywatelskiej, zapewnienie równości szans i spójności społecznej.

III. Otwarcie systemów edukacji na środowisko i świat:

1. Wzmocnienie powiązań ze światem pracy, działalnością badawczą i społeczeństwem;
2. Rozwijanie przedsiębiorczości;
3. Poprawa sytuacji w zakresie nauki języków obcych;
4. Rozwijanie mobilności i wymiany;
5. Wzmocnienie współpracy europejskiej (Denek, 2005; *Education...*, 2002).

W celu zrealizowania w ramach wspólnej polityki edukacyjnej UE wymienionych celów strategicznych i szczegółowych w Barcelonie sformułowano 42 kluczowe zagadnienia i szereg środków służących stymulowaniu i monitorowaniu postępu w postaci licznych wskaźników ilościowych i jakościowych (obszarów wymiany doświadczeń).

Interesująca nas tu szkoła kształtuje wśród uczniów patriotyzm. Można o niej powiedzieć, że jest mądra, rozwinięta cywilizacyjnie i charakteryzuje się przyjaznym obliczem wobec uczestników procesu kształcenia. Kształtowaniu patriotyzmu nie sprzyjają coraz powszechniejsze w społeczeństwie wzorce konsumpcjonizmu i traktowanie tego, co polskie jako oznaki prowincjonalizmu, nieomal zaściankowości i zacofania. Piękne wzory i wzorce wychowania patriotycznego zawiera edukacja i nauki o niej w Drugiej Rzeczypospolitej. Opierając się na patriotyzmie łatwiej będzie: wprowadzać

w naszym kraju edukację europejską, ukazywać szanse wynikające z integracji w Unii Europejskiej, zaszczeniać idee tolerancji i poszanowania odmienności ludzi i narodów w przeszłości i teraźniejszości; przeciwstawiać się wszelkim objawom fundamentalizmu, ksenofobii, nacjonalizmu i rasizmu. Szkoła o przyjaznym obliczu wobec uczniów, rodziców, nauczycieli, środowiska lokalnego to taka, która opiera swą działalność na podmiotowym, demokratycznym i partnerskim traktowaniu uczestników procesu kształcenia. Panuje w niej klimat bezpieczeństwa, życzliwości, zaufania, współpracy i współdziałania. Nie jest to łatwe do osiągnięcia, gdy narasta poza szkołą i w niej fala przemocy, kiedy agresja uczniów, niekiedy także ich rodziców, zakłóca rytm jej pracy. O *szkole mądrej* mówimy wówczas, gdy opiera swą aktywność na zdobycach nauk o edukacji, a jej nauczyciele przejawiają innowacyjne i refleksyjne podejście do procesu dydaktyczno-wychowawczego i ustawicznie go doskonalią. Natomiast *szkoła rozwinięta cywilizacyjnie* to ta, która nadąża za rozwojem mediów, komputeryzacją i internetyzacją kształcenia (Wenta, 1997), przygotowuje uczniów do zdobywania informacji z różnych źródeł, racjonalnego korzystania z nich (Juszczak, 2003; Siemieniecki, 2004) oraz przekształcania w wiedzę i mądrość, przeciwdziałając zagrożeniom ze strony technologii informacyjnej, obniżaniu się poziomu intelektualnemu społeczeństwa, *ekonomicznemu encyklopedyzmowi* i rosnącemu stresowi wynikającemu z nadmiaru bodźców (Rzęsiński, 2001).

Nastawienie na bierny odbiór treści eksponowanych przez różne ich źródła nie spełnia norm i warunków kształcenia. Stąd obok tego w dobrej szkole szeroko rozwija się działania twórcze w postaci: teatru uczniowskiego, redagowania gazety szkolnej, konkursów, turniejów, quizów, wystaw szkolnych, sesji popularnonaukowych, aktywności krajoznawczo-turystycznej, sportowej, rekreacyjnej, muzycznej, kół zainteresowań.

Dobra szkoła ma charakter placówki obywatelskiej. Mianem tym określa się szkołę: którą prowadzą bezpośrednio *obywatele* nią zainteresowani (uczniowie, ich rodzice, nauczyciele, władze lokalne); uspołecznioną, tzn. że gro społeczności lokalnej decyduje o kierunkach jej działania; stanowiącą centrum aktywności lokalnej; autonomiczną i wolną, o znaczącej samodzielności programowej i organizacyjnej, która zna potrzeby lokalnego środowiska i potrafi je zaspokoić; charakteryzującą się wysoką jakością kształcenia, wspieraną przez samorząd terytorialny (Dzierzgowska, 2004).

W szkole jutra uczniowie poza kształceniem ogólnym w ramach edukacji do bezpieczeństwa przygotowują się do roli świadomych obywateli państwa, jego żywotnych interesów narodowych, wrażliwych na wyzwania (wynikające z przynależności Polski do NATO i Unii Europejskiej i procesów globalizacji) i zagrożenia oraz umiejących im przeciwdziałać (np. dzie-

ki kształtowaniu postaw antyterrorystycznych). Zwraca się w niej uwagę młodzieży na to, jak wiele jest rzeczy fascynujących i niezwykłych w pozornie szarej codzienności. Aby dostrzec je, wystarczy patrzeć na otaczający świat uważnie i z miłością. Prowadzi to do bycia w nieustannym zachwycie. Uczy się młodzież wrażliwości na to, co subtelne i piękne. Dbą, żeby jej uczniowie byli asertywni. Zachowanie asertywne to bezpośrednie, uczciwe i stanowcze wyrażanie wobec drugiej osoby swoich uczuć, opinii lub pragnień. Trzeba to czynić tak, żeby respektować uczucia, postawy, opinie i pragnienia innej osoby (Król-Fijewska, 2003). Oprócz tego szkoła taka dba o to, żeby uczniowie ambitni, zdolni, pracowici mieli szansę szybkiego rozwoju, nie hamowanego przez rówieśników przeciętnych, którym się nic nie chce. Najbardziej zdolnym i mądrym stwarza warunki powstawania uczniowskich elit intelektualnych. Będą one w przyszłości tworzyć wzorce postępowania społeczeństwa.

Szkoła jutra to ta, która kształci dzieci i młodzież w nielicznych klasach; pozwala dostrzec indywidualnego ucznia, rozwija talenty lub w porę usuwa deficyty; uczy podopiecznych komunikowania swoich myśli (pisanie); rozumienia cudzego przekazu (czytanie); kształtuje umiejętność wykorzystywania wiedzy szkolnej do zdobywania innej (pozaszkolnej); zapewnia zdobycie sztuki dialogu i negocjacji społecznej oraz sposobów podejmowania racjonalnych decyzji. Chodzi też o „rozstrzygnięcie w niej niepowodzeń szkolnych (...) na innej drodze zabiegów pedagogicznych aniżeli drugoroczność” (Karpińska, 1999, *passim*). Zatem dobra szkoła jest zorientowana na współczesność i przyszłość, uczy jej oraz poznawania wartości, sensu życia i istoty szczęścia. Uczniów tej szkoły wyróżnia: wspólne zainteresowanie i otwartość na różne style i modele życia; chęć poznania odrębnych wzorców kulturowych i ludzi je reprezentujących; wybitne zdolności; zaangażowanie w sprawy społeczne; mobilność; elastyczność; kreatywność; samodzielność i zdolność do kooperatywnego działania; pozytywne nastawienie i optymizm w stosunku do trudności, jakie nastrecza na co dzień egzystencja; patriotyzm.

Nauczyciele i uczniowie dobrej szkoły odznaczają się dużą świadomością ekologiczną. W swej aktywności nie zapominają, że wokół nas jest świat. Tętni on życiem. Tkwią w nim nasze korzenie, dom, Ojczyzna. Czy jest coś piękniejszego w zawodzie nauczycielskim niż prowadzić młodzież do jej korzeni i uczenia miłości Ojczyzny. Kształtując zachowania prośrodowiskowe, stale pogłębiają kontakt uczniów z przyrodą w formie organizacji spacerów, wycieczek na łono natury. Połączenie ich z zabawą pozwala poznać i zrozumieć fakty, zjawiska, zagrożenia i problemy otaczającej ich rzeczywistości. W ujęciu strukturalnym świadomość ekologiczna składa się z systemu wiedzy (o procesach zachodzących w środowisku przyrodni-

czym, zagrożeniach, działalności człowieka i jego negatywnych skutkach), wartości i reguł działania. System wartości urzeczywistnia się w kontakcie człowieka z naturą, do których należą: życie, zdrowie, odpowiedzialność, praca, piękno, harmonia. Reguły działań to zasady i powinności, którymi kierujemy się w swoich kontaktach ze środowiskiem. Człowiek powinien zachować swój ogród Eden (raj), będąc jego strażnikiem.

Szkoła jutra realizuje rozwijaną w Unii Europejskiej ideę społeczeństwa opartego na wiedzy, dialogu (Karpińska, 2003), kompromisie w porozumieniu i współpracy (Śnieżyński, 2005), a zwłaszcza megaprojektu, którego celem jest utworzenie do 2015 roku „Europy wiedzy” (A Europe of knowledge). Uważa się nią za niezastąpiony czynnik rozwoju ekonomicznego i niezbędny element konsolidacji i wzbogacania tożsamości europejskiej, dającej mieszkańcom tego kontynentu umiejętności do stawiania czoła wyzwaniom XXI wieku z świadomością wspólnych wartości przynależności do tej samej przestrzeni społeczno-kulturalnej.

Pamięta się w niej, że edukacja jest dziedziną ponadkadencyjną. Nie można nią manipulować po kolejnych zmianach na scenie politycznej Polski, niczym „odbijania się od ściany do ściany co cztery lata” (Książek, 2003, s. 5).

Nietrudno zauważyć, że podwaliny pod niektóre z cech konstytutywnych szkoły jutra położył czeski pedagog, twórca nowożytnej pedagogiki Jan Amos Komensky (1592–1670), autor opublikowanego w 1657 roku dzieła *Didactica magna universale omnes omnia docendi artificium exhibens* (Wielka dydaktyka przedstawiająca uniwersalną sztukę nauczania wszystkich wszystkiego), który w latach 1628–1655 przebywał w Lesznie, gdzie był nauczycielem i dyrektorem gimnazjum. Z regionem leszczyńskim związał się Tadeusz Łopuszański (1874–1955), twórca eksperymentalnego Gimnazjum im. Sułkowskich w Rydzynie (1928–1939). W programie tej szkoły główny akcent kładł na wychowanie: obywatelskie, religijno-moralne i fizyczne oraz pracę twórczą i rozwój zainteresowań młodzieży.

KONKLUZJE

Do podstawowych celów edukacji i nauk o niej należy wspomaganie zmian w osobowości uczniów i zaspokajanie ich potrzeb.

W okresie gwałtownych procesów: demokratyzacji społeczeństw, integracji państw Europy, globalizacji, dokonującej się w Polsce transformacji systemowej, reformowania jej systemu oświaty, zgodnie z wyzwaniami cywilizacji wiedzy i zmiennymi wymaganiami wewnętrznego i zewnętrznego rynku pracy edukacja może być czynnikiem je współkształtującym,

a także remedium minimalizującym niepożądane negatywne ich skutki. Sprawne funkcjonowanie społeczeństwa zależy od tego, czy edukacja wytworzy w nim właściwe pożądane postawy i umiejętności (aktywności, inicjatywy, przedsiębiorczości, umiejętności podejmowania ryzyka, postawy proekologiczne), wyposaży w wiedzę i wartości (zaufanie, solidność, odpowiedzialność (Zacher, 2003). Bez uwzględnienia ich trudno efektywnie działać w społeczeństwie wiedzy.

Stąd w krajach Unii Europejskiej jako podstawę strategii i polityki edukacyjnej czyni się takie wartości, jak: prawa człowieka, godność osoby ludzkiej, jej podstawowe swobody, demokratyczną prawomocność, pokój, poszanowanie innych ludzi, solidność międzyludzką w ramach Europy i wobec całego świata, zrównoważony i trwały rozwój, równość szans, zasady myślenia racjonalnego, odnowa ekosystemu, odpowiedzialność jednostkowa (Kunicki, 2004).

Dąży się, żeby aksjologia w życiu codziennym mieszkańców krajów członkowskich Unii Europejskiej ujawniała się w zwrotach: równość ludzi, wolność, tożsamość narodowa, poszanowanie rozumu i prawa, nienaruszalne, niezbywalne prawa, dobro wszystkich; otwartość na kulturę, demokracja, przejrzystość życia publicznego, sprawiedliwość, solidarność, odpowiedzialność (Kameduła, Kuźniak, Piotrowski, 2003).

Zarówno dydaktyka ogólna, jak dydaktyki przedmiotowe oraz metody nauczania domagają się stałego punktu odniesienia, który zawsze łączy się z systemem wartości (Chałas, 2003; Denek, 1994; Karpińska, 2003) i wynikającymi z niego celami kształcenia. Patrzą na nie z europejskiego i polskiego dystansu.

Wypracowane przez Unię Europejską cele (strategiczne, ogólne i szczegółowe), kluczowe zagadnienia i środki służące wykonawstwu są edukacyjnym drogowskazem dla Polski. W trakcie ich realizacji obowiązuje nas zbieżność edukacyjna, nie chodzi o to, aby system szkolny w Polsce był taki sam, jak w pozostałych krajach UE. Ma on być zbieżny na poziomie celów. Zbliżenie systemów oświatowych następuje w Europie przez przyjmowanie „priorytetów w dziedzinie edukacji” (Banach, Rajkiewicz, 2004).

LITERATURA

- Banach C., Rajkiewicz A., *Najpilniejsze problemy do rozwiązania w systemie edukacji w latach 2004–2015*, „Nowa Szkoła” 2004, nr 1.
Branden N., *Odpowiedzialność*, Łódź 1999.
Chałas K., *Wychowanie ku wartościom*, Lublin – Kielce 2003.
Denek K., *Cele edukacji europejskiej*, [w:] A. Karpińska (red.), *Tendencje edukacji XXI wieku w dialogu i perspektywie*, Białystok 2005.

- Denek K., *Edukacja w stuleciu wiedzy*, „Hejnał Oświatowy” 2000, nr 5.
- Denek K., *Ku dobrej edukacji*, Toruń – Leszno 2005.
- Denek K., *Wartości i cele edukacji szkolnej*, Poznań – Toruń 1994.
- Dzierzgowska I., *Szkoła obywatelska*, „Gazeta Szkolna” 2004, nr 15.
- Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010*, Luksemburg 2002.
- Gombrowicz W., *Ferdydurke*, Warszawa 1938.
- Jurkiewicz E., *Różne możliwości osiągnięcia kompetencji kluczowych*, „Gazeta Szkolna” 2005, nr 27-28.
- Juszczak S., *Człowiek w świecie elektronicznych mediów – szanse i zagrożenia*, Katowice 2000.
- Kameduła E., Kuźniak I., Piotrowski E. (red.), *W kręgu edukacji, nauk pedagogicznych i krajoznawstwa*, Poznań 2003.
- Karpińska A., *Drugoroczność. Pedagogiczne wyzwanie dla współczesności*, Białystok 1999.
- Karpińska A., *Neurodydaktyczne implikacje dla dobrej edukacji*, „Gazeta Szkolna” 2005, nr 31-32.
- Karpińska A. (red.), *U podstaw dialogu w edukacji*, Białystok 2003.
- Konarzewski K., *Do Unii z partnerstwem opartym na wiedzy*, „Gazeta Szkolna” 2003, nr 3.
- Kozicka T., *Dekalog odpowiedzialności*, „Nowa Szkoła” 2004, nr 10.
- Koziełska M., *Komputerowe wspomaganie edukacji*, Szczecin 2003.
- Król-Fijewska M., *Stanowczo, łagodnie, bez lęku*, Warszawa 2003.
- Książek W., *Odbijanie się od ściany do ściany*, „Gazeta Szkolna” 2003, nr 7.
- Łobocki M., *Wybrane problemy wychowania*, Kraków 2004.
- Rzęsikowski S., *Czego potrzeba naszej oświacie?* [w:] S. Rzęsikowski (red.) *Ku lepszemu szkole*, Kraków 2001.
- Siemieniecki B., *Rozwój i przemiany pedagogiki medialnej na progu trzeciego tysiąclecia*, „Rocznik Pedagogiczny” 2004, t. 27.
- Skrzypczak J., Przyszczykowski K., Jankowski D. (red.), *Podstawy edukacji dorosłych*, Poznań 2003.
- Sternberg J., Spear-Swerling L., *Jak nauczyć dzieci myślenia*, Gdańsk 2003.
- Strykowski W., *Media wyznacznikiem zmian w edukacji*, „Neodidagmata” 2003, t. 25-26.
- Śnieżyński M., *Sztuka dialogu – teoretyczne założenia a szkolna rzeczywistość*, Kraków 2005.
- Wenta K., *Wprowadzenie do metod nauczania elementów informatyki w szkole. Podstawy teoretyczne z dydaktyki w informatyce stosowanej*, Szczecin 1997.
- Zacher L.W., *Spór o globalizację. Eseje o przyszłości*, Warszawa 2003.
- Zajac A., *Ewaluacja jakości pracy ucznia*, [w:] K. Denek, T.M. Zimny (red.), *Edukacja jutra. VII Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, Częstochowa 2001.
- Zięba A., *Moja szkoła forever*, „Nowa Szkoła” 2005, nr 8.